

Prace Filologiczne 2022 (77): 315–325

ISSN 0138-0567; e-ISSN 2720-5037

Copyright © by Błażej Osowski, 2022

Creative Commons: Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-

-Bez utworów zależnych 3.0 PL (CC BY-NC-ND 3.0 PL)

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/pl/>

<https://doi.org/10.32798/pf.1048>

BŁAŻEJ OSOWSKI

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

e-mail: blazej.osowski@amu.edu.pl

<https://orcid.org/0000-0002-4226-1378>

OBKŁAD – CZYM SIĘ TO JE? KILKA SŁÓW O WIELKOPOLSKIM REGIONALIZMIE¹

OBKŁAD AND WHAT IT'S LIKE? A FEW WORDS ABOUT WIELKOPOLSKA (GREATER POLAND) REGIONALISM

ABSTARCT: The data for analysis was collected using an internet survey. The aim of the article is to determine the geographic scope of the lexeme on the basis of the survey, to characterize it in terms of sociology criteria and to point out the analogies in other Slavic languages. The lexicographic data is supplemented by quotations from field research in Wielkopolska (Greater Poland).

KEYWORDS: linguistic geography, food names, German language, Slavic languages, interlingual influences

---

Obkład to w gwarze miejskiej Poznania ‘wędłina, ser itp. na kanapce’ lub ‘okład, kompres’. W niniejszej pracy interesować mnie będzie pierwsze znaczenie. Jest ono znane szerzej, nie tylko w Poznaniu; A. Piotrowicz kwalifikuje je jako wąskoterytorialny regionalizm dialektalno-kontaktowy (Piotrowicz 2008, s. 76). SGMP wskazuje na obecność w gwarach ludowych Wielkopolski zachodniej i północnej. Potwierdza te lokalizacje kartoteka SGP, uszczegóławiając, że chodzi

---

¹ Praca naukowa finansowana w ramach programu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego pod nazwą „Narodowy Program Rozwoju Humanistyki” w latach 2018–2023, nr projektu 0060/NPRH7/H11/86/2018, kwota 787 831.

o Łopienno (pow. gnieźnieński) i Granowo (pow. grodziski), ponadto dodając Kaszuby i Krajnę.

Podczas opracowywania słownictwa z terenu pow. pleszewskiego okazało się, że *obkład* jako ‘dodatki na kanapkę’ i tam jest znany:

[R1:] *obkład?* ... (...) *no to co kładziem na kanapke i weⁿdlinki i pomidorki i ogórki i sałate i ...* [R2:] *i pasztecik ...* (Pleszew); *nie tylko masło bo to dla mnie tyn obkład to jes właśnie ... coś wieⁿcej niż tylko masło czy margaryna ... czy smalec ... tyko to jes właśnie ... to co sie jeszcze dodatkowo na ten ... chleb kładło na to^m ... kawałek chleba ...* (Broniszewice) (Osowski 2019).

Z kolei prace nad kolejnym tomem serii *Wielkopolskie Słowniki Regionalne* gromadzącym leksykę z okolic Konina ukazały, że na tym terenie leksem ten jest niemal nieznan. Kwestionariusz, według którego przeprowadzono rozmowę, zawierał dwa pytania dotyczące interesującego nas tu zagadnienia. Było to pytanie pośrednie: *Ogólnie: To, co kładzie się na kanapkę?* (z dwiema propozycjami możliwych odpowiedzi: *obkład, dodatki*) oraz bezpośrednie: *Co to jest obkład?* W czasie nagrań zarejestrowano następujące odpowiedzi²:

– *Na kanapke ... najczeⁿściej to na wsi to tam ... weⁿdlin specjalnie w tych czasach nie ... nie używano ... bo weⁿdliny były tylko na świeⁿto ... a tak to albo smalcym smarowano i ... niczym wiyⁿcej tam nie k ... nie nakładano ... zimo^m smarowano no a late^m no ... był ser ... gotowano specjalnó^m marmolade z jabłek ... zależy od sezonu ...*

[Q] *Powiedz mi, jak się nazywało coś takiego. Te wszystkie takie składniki na kanapkę?*

– *n ... one nie miały określenia ... każda z nich nazywaa sie tak ż ... miała nazwe pochodzoⁿco^m od ... warzywa czy rośliny z któryj byy zrobione ...*

[Q] *Bo tutaj w wypowiedziach jest obkład albo dodatki.*

– *Nie używano takich słów ...* (Borowo, gm. Krzymów, 1940).

– *No ... może być ser ... może bydż jajko może być ... pomidor ... no ogórek ...*

[Q] *Co to jest obkład?*

– *No to jes właśnie sie obłóży ś ... jakimś ... czy weⁿdliⁿo^m ... czy coś ... nie? ... to^m kanapke ...* (Józwin, gm. Kazimierz Biskupi, 1951)

– *Co sie kładzie na kanapke? ... najpierw sie smaruje a potem się kładzie jakó^mś weⁿdlinke ...*

² Pominęto pytanie pośrednie. Transkrypcja według zasad przyjętych w Pracowni Dialektologicznej UAM. Jeśli w lokalizacji nie podano powiatu, oznacza to, że chodzi o pow. koniński. Podano rok urodzenia informatorów. Kwestie eksploratora poprzedzone są [Q] i zapisane zgodnie z ortografią polszczyzny ogólnej.

[Q] *To się nazywa bardziej obkład, jakieś dodatki?*

– *No przecie to można i z pomidorkim ogórkim ... i ze szyneczkó^m ... różne kanapki się robi ...* (Wyszyna, gm. Władysławów, pow. Turek, 1952)

– *co sie no ... zależy kto co chce ... i ze serem można kanapke i z weⁿdlino^m i sałato^m ze szynko^m ...*

[Q] *A te wszystkie dodatki jak się nazywają?*

– *nie wiem ... jakby to powiedzieć ...*

[Q] *Co to jest obkład?*

– *no to jest obkład właśnie tej kanapki ...* (Główiew, gm. Stare Miasto, 1953).

Wyżej przytoczone fragmenty rozmów świadczą o dwóch faktach. Po pierwsze, żadna z informaterek nie wskazała leksemu *obkład* lub jego synonimu w odpowiedzi na pytanie pośrednie. (Do grupy tej należy jeszcze doliczyć kobietę z Krągoli ur. w 1959, która również nie знаła tego słowa). Tylko jedna potwierdziła jego znajomość przy pytaniu bezpośrednim. Świadczy to o słabej obecności wyrazu w badanych miejscowościach. Po drugie, sprawia on rozmówcom trudność ze względu na jego abstrakcyjność. *Obkład* czy *dodatki* nie wskazują na konkretny typ pożywienia, ale są ogólną klasą funkcjonalną – ‘to, co można położyć na kanapkę’. Jak wykazał W.J. Ong (2011, s. 92–103), kultury oralne preferują konkret nad abstrakcję – zamiast używać wyrazu *narzędzia*, wolą wymieniać ich przykłady (*młotek*, *piła*, *obcęgi* itd.). Podobnie w cytowanych rozmowach – zamiast ogólnego hiperonimu pojawiają się bardziej szczegółowe hiponimy, przykłady tego, co może spełniać funkcję *obkładu*.

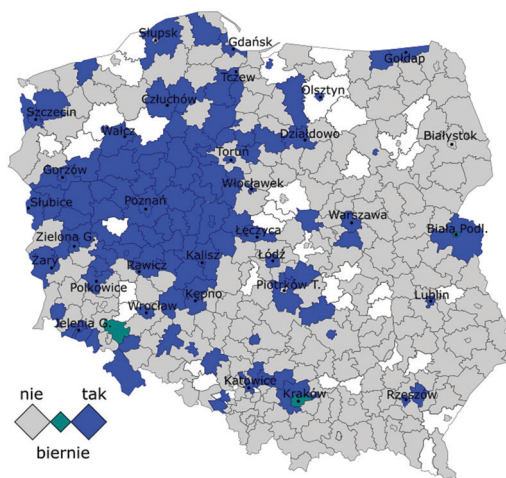
Biorąc pod uwagę występowanie wyrazu *obkład* nie tylko w Poznaniu i nie tylko w Wielkopolsce północnej i zachodniej oraz swoistą obcość wobec leksyki gwarowej ze względu na jego abstrakcyjny charakter, leksem ten warto poddać szczegółowej analizie. Posłużą do niej dane zgromadzone dzięki ankiecie internetowej przeprowadzonej między listopadem 2019 a lipcem 2020. Zadano w niej m.in. pytanie: *Czy jest znany wyraz OBKŁAD w znaczeniu ‘dodatki na kanapkę, np. wędlina, ser, warzywa’?* W badaniu wzięło udział 2550 osób³, przy czym 38 nie odpowiedziało na powyższe pytanie lub nie określiło swojej lokalizacji. Uczestnicy mogli wybrać odpowiedź TAK lub NIE, jak też wpisać własną.

³ Ankieta została udostępniona w Internecie (na stronach www oraz portalach społecznościowych), zatem każdy internauta, który na nią natrafił, mógł w niej wziąć udział; tym samym poszczególne grupy respondentów wyznaczone według czynników socjologicznych, takich jak wiek, płeć, miejsce zamieszkania, mają różne wielkości. Z tego względu, by uczynić analizy porównywalnymi, odnoszę się przede wszystkim do udziału procentowego, nie zaś do liczb bezwzględnych.

Celem artykułu jest określenie na podstawie przeprowadzonej ankiety zasięgu geograficznego leksemu *obkład* ‘dodatki na kanapkę’, scharakteryzowanie go pod względem socjologicznym oraz wskazanie na analogie w innych językach słowiańskich.

Zasięg geograficzny

Biorąc pod uwagę powiaty, w których co najmniej jeden ankietowany potwierdził znajomość rozważanego tu leksemu, stwierdzić można, że *obkład* występuje na zwartym terenie Wielkopolski oraz przyległej części Dolnego Śląska, Lubuskiego, Łęczyckiego, a przez Kujawy sięga na ziemię chełmińsko-dobrzyńską, Kociewie, Bory i Krajnę. Na pozostałym terenie leksem wystąpił na obszarach izolowanych (ryc. 1). Należy zatem zasadniczo zgodzić się ze stwierdzeniem A. Piotrowicz, że *obkład* jest regionalizmem wąskoterytorialnym, w tym przypadku wywodzącym się z gwar Wielkopolski i niewystępującym w innych dialektach (Piotrowicz 2008, s. 69). Poza terenem dialektu wielkopolskiego *obkład* nie tworzy zwartych lokalizacji, z wyjątkiem Lubuskiego. Są to ziemie zachodnie, przyłączone do Polski po r. 1945, na których badacze przewidywali wytworzenie się nowych dialektów mieszanych, a następnie obserwowano intensywne procesy unifikacji językowej i integracji z polszczyzną ogólną. Na podstawie tych faktów formułowano poglądy, że jest to „najczystsza polszczyzna” wolna od regionalizmów (Bralczyk 2008, s. 15–16). Z poglądem tym polemizuje w swojej książce Anna Zielińska (Zielińska 2013), a przykład *obkładu* w sposób szczegółowy zaświadcza obecność na tym terenie jednostek regionalnych, nieogólnopolskich.

Ryc. 1. Czy znany jest wyraz OBKŁAD ‘dodatki na kanapkę’?

Jeśli chodzi o Wielkopolskę, to trzeba zaznaczyć, że znajomość leksemu nie jest wszędzie taka sama. Po uwzględnieniu stosunku odpowiedzi pozytywnych do negatywnych okazuje się, że tych drugich więcej jest w Kaliszu, Koninie i pow. konińskim oraz powiatach kępińskim, kolskim i tureckim. Uogólniając, można przyjąć, że w Wielkopolsce wschodniej, na terenach byłego zaboru rosyjskiego, *obklad* jest znany, ale w mniejszym stopniu niż w części popruskiej regionu. Jest to fakt znaczący, ponieważ *obklad* jest kalką z niemieckiego *Belag*, co od *belegen* ‘obłożyć’ (SGMP).

Zastanawia występowanie analizowanego wyrazu na pozostałym terenie. Fakt, że często mamy do czynienia z poświadczeniami z miast, ale już nie z terenów otaczających (np. poświadczenie z Częstochowy, ale nie z pow. częstochowskiego; podobnie Elbląg, Kielce, Lublin, Olsztyn, Opole, Ostrołęka, Rzeszów, Wrocław) świadczyć może o przeniesieniu jednostki wraz z indywidualną migracją Wielkopolanina poza swój region lub o znajomości biernej (np. *Znany ale nie używany* [Zielona Góra, K 1992]⁴; *znam, ale spotkałam się tylko raz z jego użyciem* [pow. żarski, K 1995]; *SPOTKAŁAM się, NIE UŻYWAM* [Warszawa, K 1977]). Niektórzy ankietowani podawali, że ze słowem zetknęli się dzięki kontaktom z Wielkopolanami: *Poznałam, ale dopiero od przyjaciółki poznaniaczki* [...]; *Pochodzę z Białej Podlaskiej, mieszkam we Wrocławiu* (K 1992); *tak, ale od poznaniaków* (Kraków, M 2000); *Słowo poznałam po przeprowadzce do Poznania* (Toruń, K 1994); *Tak, ale nauczyłam się go dopiero w Poznaniu* (Gdynia, K 1987).

Uczestnicy badania zwracali ponadto uwagę na znajomość form innych niż *obklad*, ale z nim związanych: *znany jest mi czasownik „obłożyć” czymś kanapkę* (Chorzów, K 1956); *Tak, ale w formie OKŁAD* (Poznań, M 1988). Tu też zaliczyć trzeba jednostki podane w ankiecie bez komentarza (*okład* – Poznań, pow. szczycki, *okładzina* – Katowice, *wkład* – Warszawa, pow. kielecki i legionowski, *wkładka* – Toruń, Tychy, Warszawa), spośród których nieco częściej pojawiała się skupiona na Śląsku *bajlaga*, co stanowi adaptację niem. *Beilage* (SGŚ).

Charakterystyka socjologiczna

Ankiety potwierdzające znajomość leksemu *obklad* ‘dodatki na kanapkę’ bliżej scharakteryzują pod kątem czynników socjologicznych, takich jak płeć, miejsce zamieszkania i rok urodzenia. Punktem wyjścia jest udział procentowy poszczególnych grup czynników w całej ankiecie, który odnoszę do udziału procentowego

---

⁴ Odpowiedzi ankietowanych cytuję w postaci oryginalnej. Poza lokalizacją podaję symbol płci oraz rok urodzenia.

tychże grup wśród wszystkich ankiet pozytywnych oraz wśród ankiet pozytywnych z Wielkopolski (Tab. I).

Tabela I. Udział procentowy według płci

Płeć	Cała ankieta	W %	Wszystkie odp. pozytywne	Różnica w %	Odpowiedzi pozytywne z Wielkopolski	Różnica w %
Kobieta	1740	68	439	+7	285	+5
Mężczyzna	735	29	135	-6	94	-5
Inna/ nie podano	75	3	15	-1	11	0
Razem	2550	100	589			

Jeśli chodzi o płeć, to ankieta zdominowana została przez odpowiedzi kobiet i trend ten wśród ankiet pozytywnych utrzymał się. Odchylenia nie są co prawda wielkie, gdyż nie przekraczają 7%⁵, mają jednak charakter ukierunkowany. Według komunikatu z badań opinii społecznej *Zachowania żywieniowe Polaków w roku 2014* samodzielne przygotowywanie posiłków deklarowało 76% kobiet i tylko 17% mężczyzn (CBOS, s. 3). Ponadto kobiety częściej niż mężczyźni zajmują się gotowaniem i zakupami z tym związanymi. Widać, co prawda, zmianę pokoleniową, tj. według badań przeprowadzonych dla pewnej marki spożywczej w domu rodzinnym ankietowanych ciepły posiłek gotowało 64% kobiet i 25% mężczyzn, w domu ankietowanych zaś – 46% kobiet i 34% mężczyzn (FRoSTA 2019). Niemniej, uwarunkowania społeczne i kulturowe mogą się przyczyniać do lepszej znajomości leksyki kulinarnej wśród kobiet, co potwierdza odchylenie *in plus* udziału odpowiedzi potwierdzających znajomość leksemu *obkład*.

Mieszkańcy dużych miast (powyżej 100 000 mieszkańców) stanowią ponad połowę wszystkich osób biorących udział w badaniu (Tab. II). Jeśli jednak uwzględnimy znajomość słowa *obkład*, to okazuje się, że ich udział spada o 8%, w przypadku mieszkańców Wielkopolski nawet o 17%. W niewielkim stopniu rośnie udział mieszkańców średnich miast, natomiast zauważalnie zwiększa się udział miast małych oraz wsi.

⁵ Dla porównania odchylenia znajomości poszczególnych znaczeń czasownika *garować* wynosiły: 'o cieście: rosnać' +10% wśród kobiet, 'pić' +12 wśród mężczyzn, 'przebywać w więzieniu' +16% wśród mężczyzn (Osowski 2021). Widać zatem zależność między znajomością znaczenia a płcią ankietowanych.

Tabela II. Udział procentowy według miejsca zamieszkania

Miejsce zamieszkania	Cała ankieta	W %	Wszystkie odp. pozytywne	Różnica w%	Odpowiedzi pozytywne z Wielkopolski	Różnica w %
Wieś	426	17	119	+3	89	+6
Miasto do 20 tys.	315	12	111	+7	81	+9
Miasto 20–100 tys.	420	16	103	+2	69	+2
Miasto powyżej 100 tys.	1368	54	248	–8	145	–17
Nie podano	21	1	8	0	6	0
Razem	2550	100	589		390	

Grupy pokoleniowe zostały wyznaczone co dziesięć lat, poczynając od 1930 r. (Najstarszy informator urodził się w 1932 r., najmłodszy w r. 2005). Jednak w większości tak wyróżnionych dekad odchylenia udziału były minimalne, mniejsze niż jeden procent⁶. Wyższe wartości widać jedynie w udziale osób urodzonych w latach 1990–1999: –4,1% dla wszystkich ankiet pozytywnych i –3,8% dla ankiet pozytywnych z Wielkopolski. Z kolei udział osób urodzonych w latach 1980–1989 to odpowiednio +1,8% i +1,7%. Widać zatem, że w latach 90. XX wieku rozpoczął się najnowszy w dziejach polszczyzny proces nietransmitowania słownictwa regionalnego i gwarowego. Grupa osób urodzony po roku 2000 jest zdecydowanie mniejsza w porównaniu z trzema poprzednimi dekadami, trudno więc w jej przypadku określić charakter wspomnianego wcześniej procesu.

Analogie w językach słowiańskich

Jak już wspomniałem, *obklad* to kalka niemieckiego *Belag*, który jest rzeczownikiem od czasownika *belegen* ‘obłożyć’. SGMP rejestruje ponadto wyraz podstawowy (*obkładać* – *obłożyć* ‘przygotować kanapkę’), jak i wyrazy pochodne od niego *obłożenie*, *obłożynie* ‘obklad – wędlina, ser itp. na kanapce’, *obłożony chleb* ‘kanapka’. Szukając analogii w innych językach słowiańskich, sprawdzałem, czy pod wpływem niemieckiego doszło do przeniesienia znaczenia z ‘obłożyć

⁶ Z tego też względu zrezygnowano z przedstawiania danych w postaci tabeli. Dla orientacji podaję jedynie wielkości poszczególnych grup pokoleniowych: 1930–1939: 2 osoby, 1940–1949: 19, 1950–1959: 86, 1960–1969: 186, 1970–1979: 512, 1980–1989: 792, 1990–1999: 750, po 2000: 126, nie podano: 77.

coś czymś dookoła, z każdej strony’ na ‘pokryć powierzchnię czegoś czymś, konkretnie powierzchnię pieczywa dodatkami’.

I tak SSSJ rejestruje pod hasłem *obloženy* m.in. o chlebiczek *pokryty lahůdkami, zprav. pikantními*. Również w języku słowackim znajdziemy *obložiti* i *obloženy chlebiček* s maslom, syrom, údeninou ap. (SSSJ). Jeśli wierzyć źródłom internetowym, czeskosłowackie normy państwowe wyróżniały niemal 100 rodzajów takich kanapeczek (Chlebicek).

W języku dolnołużyckim znajdziemy fonetyczny odpowiednik wielkopolskiego regionalizmu – *wobkład* oraz *pokłażenje* i *psikusowanie*. Z kolei w górnołużyckim istnieje czasownik *wobkłaśc* – *wobkładować*, przy którym wymieniono połączenie ze *šunku wobkłaśc \ mit Schinken belegen*. Jest też rzeczownik dewerbalny *wobkładżenje* || *wobkładżowanie \ Belegen*, jednak ze względu na brak szerszych kontekstów trudno ustalić, czy mamy do czynienia z odpowiednikiem interesującego nas znaczenia (Kral 1927).

W języku słoweńskim znajdziemy zarówno *obložiti* jako odpowiednik niemieckiego *belegen*, jak i *obloženi kruhek* – *belegtes Brötchen* ‘kanapka, dosł. obłożony chleb’ (PONS).

W pozostałych językach słowiańskich brak analogicznego wpływu języka niemieckiego. Czasownikowi *belegen* nie odpowiadają zatem czasowniki⁷ określające obkładanie czegoś czymś, lecz wskazujące na umieszczanie na kanapce dodatków lub ogólnie przygotowywanie kanapki, np. *belegen (Brot)* – *делать, сделать бутерброд* (ros.), *ein Brötchen mit Schinken belegen* – *правя си сандвич с шунка* (bułg.), *belegt* – *namazan* (serb.). *Belag* tłumaczony jest najczęściej jako ogólne składniki, produkty (ros.: *продукты для бутербродов, ингредиенты, начинка*, ukr.: *продукти, компоненти*), co odnosi się nie tylko do kanapki. Niekiedy też, jak w przytoczonych na początku poświadczeniach z gwar, zamiast hiperonimu ekwiwalentem tłumaczeniowym są określenia peryfrastyczne, np. *Belag* – *шунка, сирене, кашкавал на филия хляб* (bułg.). Z kolei konstrukcji *belegtes Brot* ‘obłożony chleb’ odpowiadają najczęściej zapożyczenia z języka angielskiego: *sendvič* (chorw., serb.), *сандвич* (bułg., ros.) lub niemieckiego: *бутерброд* (ros., ukr.).

Wnioski

Przytoczone na początku fragmenty wypowiedzi mieszkańców okolic Konina oraz powyższy przegląd odpowiedników *obkładu* w językach słowiańskich pokazują, że leksem ten jest słabo zadomowiony. Przemawia za tym brak jednego ogólnosłowiańskiego odpowiednika oraz skłonność do zastępowania wyrazu

⁷ Odpowiedniości między językami w niniejszym akapicie przedstawiono głównie na podstawie PONS i Wiki.

przez hiponimy. Wskazywać to może na jego późne pojawienie się w systemach leksykalnych i pojęciowych poszczególnych języków słowiańskich. Potwierdzają to fakty z zakresu historii kulinariów. Jeszcze w XIX w. chleb był produktem rzadko spożywanym przez robotników rolnych, a jego zwiększona konsumpcja wśród chłopów rozpoczęła się w Wielkopolsce dopiero na początku wieku XX (Michalakówna 1964, s. 422). Śniadania i kolacje składały się głównie z zup, ziemniaków i klusek, a chleb miał okazję pojawić się przede wszystkim przy drugim śniadaniu i podwieczorku, które jednak jedzono tylko okresowo, nie przez cały rok (Michalakówna 1964, s. 435–437). Jednak i wtedy dodatki do kanapki miały ograniczoną możliwość pojawienia się, gdyż bardzo często to sam chleb traktowano jako dodatek, np. do zup czy jajecznicy (Ogrodowska 2012, s. 224–225) lub smarowano go masłem, smalcem, marmoladą, margaryną; na dodatki w postaci wędliny stać było tylko niektórych (Michalakówna 1964, s. 423).

Zatem kultura konsumpcji chleba jako dodatku, nie zaś podstawy dla dodatków, oraz zwyczaj smarowania go, nie zaś kładzenia na jego powierzchni składników warzywnych, mięsnych itp., ograniczały możliwość i potrzebę używania pojęcia ‘dodatki do chleba’ i odpowiadającego mu określenia. Także spotykany jeszcze do pierwszej wojny światowej zwyczaj jedzenia ze wspólnej miski (Michalakówna 1964, s. 436) nie sprzyjał występowaniu *obkladu*. Jego pojawienie się wymagało powszechności chleba, spożywania go w postaci płaskich kawałków, na których indywidualnie, każdy domownik osobno, mógł położyć wybrane przez siebie składniki. Czynniki te uwarunkowane były rozwojem ekonomicznym oraz lokalnymi tradycjami kulinarnymi, toteż nie wszędzie przebiegały w jednym czasie, co widać zarówno w odniesieniu do zróżnicowania regionalnego w Polsce, jak i w większej skali w całej Słowiańszczyźnie. Ważną rolę w kształtowaniu się konceptu ‘dodatki do kanapki’ odegrał wpływ języka niemieckiego. Tereny doświadczające intensywnego z nim kontaktu (Wielkopolska, Łużyce, Czechy, Słowacja, Słowenia)⁸ zaadaptowały niem. *Belag*, *belegen*, pozostałe języki słowiańskie przyjęły inne pożyczki lub posługują się rodzimymi środkami wyrazu.

Bibliografia

- Bralczyk, J. (2008). *Mówi się. Porady językowe profesora Bralczyka*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- CBOS – *Komunikat z badań CBOS*, nr 115/2014: *Zachowania żywieniowe Polaków*, https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2014/K_115_14.PDF [dostęp: 5.06.2021].

⁸ J. Siatkowski (2004, s. 11) wskazał występowanie wpływów niemieckich na podobnym terenie.

- Chlebicek – <https://cs.wikipedia.org/wiki/Chleb%C3%AD%C4%8Dek> [dostęp: 7.06.2021].
- FRoSTA 2019 – *Kto spędza więcej czasu w kuchni – Ty czy Twoja mama? Zbadaliśmy to!*, https://biznes.newseria.pl/biuro-prasowe/problemy_spoleczne/kto-spedza-wiecej-czasu,b8333563 [dostęp: 5.06.2021].
- Kral, J. (1927). *Serbsko-němski słownik hornjołužiskeje rěče*, po nakładze Maćicy Serbskej. Budyšin: Donnerhakec čišćefnja. Pozyskano z: <http://www.serbski-institut.de:8180/dict/info.html> [dostęp: 7.06.2021].
- Michalakówna, B. (1964). Pożywienie. *Kultura ludowa Wielkopolski*, t. 2. Poznań: Wydawnictwo Poznańskie, 401–445.
- Ogrodowska, B. (2012). *Tradycje polskiego stołu*. Warszawa: Sport i Turystyka – MUZA SA.
- Ong, W.J. (2011). *Oralność i piśmienność. Słowo poddane technologii*, przekład, wstęp i red. nauk. J. Japola, wyd. 2 przejrz. i popr. Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego.
- Osowski, B. (red.). (2019). *W kuchni u pleszewian. Słownik języka i kultury mieszkańców powiatu pleszewskiego*. Poznań: Wydawnictwo Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk. Wersja online: <https://wydawnictwo.ptpn.poznan.pl/wp-content/uploads/2021/02/W-kuchni-u-pleszewian.-Słownik-jezyka-i-kultury-mieszkancow-powiatu-pleszewskiego.pdf> [dostęp: 5.06.2021].
- Piotrowicz, A. (2008). Jeszcze o dialektalnym podłożu gwary miejskiej Poznania, *Białostockie Archiwum Językowe*, 8, 69–78.
- Zielińska, A. (2013). *Mowa pogranicza. Studium o językach i tożsamościach w regionie lubuskim*. Warszawa: Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy.

Skróty

- DNS – *Dolnoserbsko-nimske słowniki*, <https://dolnoserbski.de/ndw/> [dostęp: 7.06.2021].
- KSGP – *Kartoteka Słownika gwar polskich*, <https://rcin.org.pl/dlibra/publication/37748/edition/21866> [dostęp: 5.06.2021].
- PONS – *Słownik PONS. Definicje, Tłumaczenia, Słownictwo*, <https://pl.pons.com/> [dostęp: 7.06.2021].
- SGMP – *Słownik gwary miejskiej Poznania*, red. M. Gruchmanowa i B. Walczak. Warszawa–Poznań 1997.
- SGŚ – *Słownik gwar śląskich*, t. 1, red. B. Wyderka. Opole 2000.
- SSJČ – *Slovník spisovného jazyka českého*, red. Havránek, B. i in., Praha 1960–1971. Pozyskano z: <https://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?db=ssjc> [dostęp: 7.06.2021].
- SSSJ – *Slovník súčasného slovenského jazyka*, red. A. Jarošová, Bratislava 2015. Pozyskano z: <https://slovník.juls.savba.sk/> [dostęp: 7.06.2021].
- Wiki – <https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%91%D1%83%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B1%D1%80%D0%BE%D0%B4> [dostęp: 7.06.2021].

STRESZCZENIE

Dane do analizy zebrano za pomocą ankiety internetowej. Celem artykułu jest określenie na podstawie przeprowadzonej ankiety zasięgu geograficznego leksemu *obklad* 'dodatki na kanapkę', scharakteryzowanie go pod względem socjologicznym oraz wskazanie na analogie w innych językach słowiańskich. Uzupełnieniem danych leksykograficznych są cytaty pochodzące z badań terenowych z Wielkopolski.

SŁOWA KLUCZOWE: geografia lingwistyczna, nazwy pożywienia, język niemiecki, języki słowiańskie, wpływy międzyjęzykowe

BŁAŻEJ OSOWSKI

Instytut Filologii Polskiej

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

ul. Fredry 10

61-701 Poznań